

MİTOLOJİ VE DİN

MIT101U

KISA ÖZET

Kavramlar Ve Tanımlar

Özet

Sorularla Öğrenelim

Giriş

Kavram; bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımıdır. Felsefi manada kavram, nesnelerin veya olayların ortak noktalarını kapsayan ve bir ortak isim altında toplayan genel tasarımıdır. Fikir ve olayları sınıflandırmaya yarayan kelime veya kelime öbekleridir. Kavramlar ağaç, dergi, kitap, makas gibi çok somut olabilir ya da özgürlük, önyargı gibi çok soyut olabilirler. Kavramlar herkes için aynı manayı taşımayabilirler. Yaşayanların algı ve sosyal durumlarına göre değişkenlik arz edebilirler.

Kavramlar, düşünce sürecimizin çok önemli bir parçasıdır. Çünkü onlar uğraşmak durumunda olduğumuz bir olay ve fikirden anlam çıkarmamıza yardımcı olur. Çevremizi oluşturan etmenleri kolaylıkla anlayabilmemizi sağlar. Kavramlar sosyal bilgiler için çok önemlidir. Sosyal bilgiler insanı ve sürdürdüğü yaşamı tüm boyutlarıyla anlamak için vardır. İşte kavramlar da insanı ve yaşamı anlamayı kolaylaştırır. Çünkü kavramlar yaşamın kategorileridir. Canlıların ortak özelliklerine göre sınıflanmış halini bitki, hayvan ve insan kavramları olarak anlamak ve öğrenmek mümkündür.

Kavramlar ve Tanımlar

Din

ADVERTISEMENT

Din ile ilgili birçok tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlamalara göre din, insanlara bir hayat tarzı sunan, onları belli bir dünya görüşü içinde toplayan, yaratıcıya isteyerek bağlanma, birtakım şeyleri duyma, onlara inanma ve onlara uygun iradi faaliyette bulunma olgusudur. Doğaüstü güçlere, kutsal kabul edilen varlıklara, ahlaki öğretilere sahip değerlere ve tanrıya inanmayı sistemleştiren ibadetler bütünüdür. Din, doğaüstü niteliklere haizdir. Değişmezlerin olduğu ve gönülden bağlanmayı gerektiren teslimiyettir.

Arapça kökenli olan din kelimesi “yol, hüküm, benimsemek, kabul etmek, ikrar etmek” anlamlarına gelmektedir. Batı dillerinde din kelimesini karşılığı olarak “religio” tercih edilmiştir ki “ibadet” anlamını taşımaktadır. Din, bütün anlamıyla kutsalın ifadesi; fert ve sosyal teşekkülün kurumsal birlikteliğidir.

Dinin kaynağı hususunda batılı araştırmacılar psikolojik ve sosyolojik teoriler ileri sürmüşlerdir. Sosyolojik teorisyenlerden Emile Durkheim’e göre “Din, sosyal bir olgudur.” Bu sosyal olguyu besleyen faktörlerden biri de tecrübedir. E. Durkheim her ne kadar dinin kaynağını toplumda arıyorsa da dayandığı argümanlar büyük oranda totemizmden beslendiği görülmektedir. J. G. Frazer dini, ruhların kapisine teslim edilmiş bir olgu olarak tanımlamaktadır.

Din, tarihin her aşamasında insanlığı hem içten hem de dıştan kuşatan insanın duygu düşüncelerini şekillendiren evrensel bir olgu olmuştur. Din ile birlikte insanlıkta kutsal, sevgi, ulviyet, irade, şuur ve fazilet gibi kavramlar güçlenir. Dinlerin koyduğu ahlaki kurallarla toplumlarda adalet temini gerçekleşmiş olur. Bu sayede insanlık huzur içinde birlikte yaşamaya başlar. Din sadece inanç ve ibadet boyutuyla sınırlı bir olgu değildir. Özellikle hukuki, ahlaki ve sosyal kuralları düzenleyen yönü vardır. İşte bu boyutlardan hareket eden bazı sosyologlar dini, toplumları bir araya toplayan en kaynaştırıcı unsur olarak ifade etmişlerdir.

Dinleri ortaya çıkışı, muhtevaları gibi konular dinler tarihi disiplini tarafından ele alınmaktadır. Din fenomenolojisi dini, olgular üzerinden sistematik bir biçimde inceler. Din sosyolojisinin temel konusu, din-toplum münasebetlerini karşılıklı olarak ele almaktır.

Din ve vicdan hürriyeti insanın temel hak ve hürriyetleri arasında yer almaktadır. Bütün yönetim birimleri kişilerin dinini seçme ve onu yerine getirmede hakkını temin etmekle mükelleftir. Bunun yapılmaması hem insan hakları sözleşmelerine aykırıdır, hem de hukuki bir ihlaldir.

Vahye dayanan veya “kitabî dinler” olarak ifade edilen dinler; Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet olarak ifade edilebilir. İslam dini vahye dayanan dinlerin sonuncusu olarak kutsal kitabında, din kelimesi, “Allah’a boyun eğme, kurallara tabi olma” şeklinde ifade edilmektedir. İslam’a göre hak din sadece İslam’dan teşekkül etmektedir. İslam anlayışında dinin kurucusu Allah’tır.

Kuran-ı Kerim'e göre, Allah katındaki dosdoğru din ve hak din İslâm'dır.

Mit- Mitoloji

Kelime olarak mit, Yunancadaki "Mythos" kelimesinden gelmektedir. Mythos, söylenen veya duyulan söz, masal, öykü, efsane anlamlarını taşımaktadır. Mythos, tarihi değeri olmayan söylenti, uydurma, boş ve gülünç masal olarak tanımlanır. Diğer taraftan "epos"; ölçülü ve dengeli söz olup tanrının insana armağandır. "Logos" gerçeğin insan gözüyle görülmesi, doğruların keşfi, bilme giden yol olarak ifade edilmektedir. Bu durumda mit söylenen söz; logos ise bilimin keşfi olarak alınınca birbirinden farklı iki teşekkülün birlikteliği söz konusudur.

Mitoloji sözlü kültürün en önemli unsurlarından biridir. Dolayısıyla mitoloji söylenen sözün kişiden kişiye, nesilden nesile aktarılmasıyla neşet ettiği kadar başkalaşıma da uğramıştır. Böylece kelimelerden başlayarak temaya kadar her şey değişmiş ve başka değişik versiyonlara dönüşmüştür. Mit, daha çok doğa ve doğaüstü varlıkların yaratılışını konu alır. Yani, bir anlamda mit, yaratılışın öyküsüdür. Yaratılış ve doğa içindeki mücadele ve insanlığın kazandığı deneyimler olarak görülmektedir. Mitlerde genelde doğaüstü varlıklar veya tanrılar görevlendirilmektedir.

Çoğu zaman kavramların birinin diğerinin yerinde kullanıldığı olmuştur. Mit, efsane, destan, usture, masal gibi kavramalar biri diğerinin yerine kullanılmıştır.

Mitler konu bakımından âlemin yaratılışı, insanların yaratılışı, hayvanlar ve bitkilerin geçmişini sorgulamaktadır. Sorgulama, mitoloji ve kozmogoni bağlamında ele alınmaktadır. Genel ifadesi ile kozmogoni, Evren + doğum demektir.

Mitlerin konularını tabiat ve âlem oluşturmaktadır. Sümer mitolojisinde evren-doğum (kozmogoni) olayı üç aşamalı olarak; "evrenin menşei", "evrenin düzene konması" ve "insanın yaratılması" şeklinde gerçekleşir.

Mitlerin uygarlığın gelişmesine katkı sağladığı kabul edilir. Özellikle nesnelere şekillenmesi ve bunların ilk örnekleri ile gelişen numuneler arasında bağlantı kurmak mümkündür. Pratik bilgidenden daha karmaşık bulgulara gidişte kılavuzluk etmektedir.

Efsane

Efsane kelimesi, Farsça "fesâne" ve çoğulu "efsane" şeklinde geçmiştir. Arapçadaki "usture" kelimesinin çoğulu "esatir" olarak kullanılmıştır. S. Veyis Örnek, efsane teriminin batı dillerindeki "myth" kelimesiyle eş anlamlı olarak algılamakta ve şöyle tanımlamaktadır: "Tanrıların, insanların, kahramanların yaratılması; evrenin yaratılışı, tufanlar gibi meseleleri konu edinmektedir. Hayvanların yaratılması ve avcılığın toplumların bir parçası haline alışı, ayrıca toplumsal kurumların ortaya çıkışı gibi konuları doğrudan veya dolaylı biçimde manzum olarak aktarılan ve zamanla kutsallaşan bilgilere denilmektedir."

Efsaneler kutsal olduğu kadar seküler unsurları da ihtiva etmektedir. Seküler oluşuyla beraber sanki gerçek ifadelermiş gibi aktarılır. Tanrı ve yarı tanrıların yanı sıra, beşeri kahramanların da görev aldığı görülmüştür.

Efsanelerin mitolojilere göre daha gerçekçi olabilecekleri kabul edilir. Mitlerdeki fantastik unsurların miktarı efsanelerde mevcut değildir.

Destan

Destan, Farsça bir kelime olup milletlerin benliğinde derin tesirler bırakan savaş, göç gibi toplumsal; yangın, salgın hastalık, sel, deprem gibi doğal olayların etkisiyle söylenmiş hayali unsurlarla süslenmiş uzun manzum eserlerdir. Destan derin geçmişe sahip devletlere ait hikâyelerdir. Çünkü savaş yaşamayan, doğal afetlerle karşılaşmayan milletlerde destan unsuru bulunmaz. Destanlar bir kavmin ya da ulusun yurt edinme ve kimlik kazanma mücadelesini ihtiva eder.

B. Ögel'e göre destan, tarihte yaşadığını bildiğimiz kahramanlara ait efsaneleri destan kategorisinde ifade etmektedir. O, batı dillerindeki karşılığını "legend" olarak kabul eder.

Destanlar sözlü edebiyata kaynaklık etmiştir. Destan daha çok milletleri ilgilendiren boyutlara sahiptir. Destanlarda konu bütünlüğünün zaman zaman kaçtığı ve ilgisiz bağlantılar kurulduğu olmuştur. Destanlar toplumların ortak düşünce ve yaşayışlarının dışı yansımasıdır. Yani aynı şeylere ağlayan ve aynı şeylere gülebilecek insanların birlikteliğidir.

Destan kahramanları büyük oranda yönetici kitleden seçilmiştir.

Destanlar genellikle iki alt başlıkta ifade edilirler. 1- Doğal Destanlar 2-Yapay Destanlar.

Doğal destanlar yazarı belli olmayan eski çağlarda yaşanmış olayları konu alan sözlü destan türüdür. Türk edebiyatında doğal destanlar İslamiyet öncesi ve İslami dönem olmak üzere ikiye ayrılır. Yapay destanlar ise yazarı belli olan daha çok günümüze yakın tarihlerde kaleme alınmış ve olağanüstü durumlara yer vermiştir.

Totem/Ongun

“Totem” ve “ongun” kelimelerinden birinin diğerinin yerine kullanıldığı görülmüştür. Geçmiş toplumlarda kutsallık atfedilen ve insanların onlardan türediği kabul edilen hayvan, ağaç, rüzgâr gibi tabiat unsurlarına dayandırılan kutsiyet unsurlarına totem veya ongun adı verilmiştir.

Ziya Gökalp, Eski Türklerin toteme “ongun” dediklerini belirtirken Abdulkadir İnan, “töz”ün Türkçe olduğunu savunmuştur. Ongun’un Moğolca olduğunu bu nedenle Türklerin “töz” dediklerini ifade etmiştir.

Bahaeddin Ögel’de Şamanizm’in bir kalıntısı olarak İslamiyet’in kabulünden sonra Türklerde; dervişlerin istedikleri zaman bir hayvan şekline girebilme (donuna girme) inancını da totemizm izleri olarak değerlendiriyor. İlk Türk Müslüman dervişleri de zaman zaman bir kuş donuna girerlerdi. Ahmet Yesevi turna donuna; Hacı Bektaş Veli güvercin donuna, Abdal Musa ise geyik donuna bürünürlerdi.

Totemle birlikte ifade edilen bir diğer sözcük “tabu” olmuştur. Asıl itibarıyla Polinez diline ait olan kelime dünyanın farklı coğrafyalarında farklı biçimde ifade edilmiştir. Tabunun birbirine zıt iki anlam taşıdığı görülmektedir: Bir taraftan kutsal, kutsallaştırılmış kavramlar için kullanılırken; diğer taraftan tehlikeli, korkunç, kirli, yasak anlamlarını ihtiva etmektedir. Tabunun yasakları din ve ahlak prensiplerinin dışında teşekkül etmektedir. Yasaklar için makul sebep aramanın anlamı yoktur. Yasakların gerekçelerine bakılmaksızın zaruret olarak şart koşulur.

Masal

Masalların kahramanları olağanüstü yaratıklardır. Abartı unsurlarının bol olduğu ifade biçimleridir. İçeriği büyük oranda hayali unsurlarla doludur. Başarıya giden yolda motivasyon unsuru olarak tercih edilmiştir.

Konu bakımından masallar daha çok din dışı konuları içermektedir. Din dışı unsurların içinde abartı unsurlarının da katılmasıyla daha heyecan verici ve macera barındıran unsurlarla donatılmıştır. Masalların ihtiva ettiği konu dağarcığı geneli kapsayacak unsurlar ihtiva etmektedir. Dolayısıyla belli bir kültür çevresiyle sınırlı kalmadan milletlerin ortak malı haline geldiği olmuştur.

Kutsal

Kutsal kelimesi, ‘kut’ kelimesine “-sel-sal” eklenerek oluşturulmuş bir kelimedir. “Kut” ise eski Türkçede fırsat, hayır, bereket anlamındadır. Kutsal kelimesi Türk Dil Kurumu’nun yayımladığı Türkçe Sözlük’te “tapınılacak, yolunda can verilecek mukaddes veya karşı çıkılmaması gereken, Tanrıya adanmış olan, Tanrısal içerikli olan” şeklinde tarif edilmektedir. Bu tanım bir anlamda Arapçadaki “mukaddes” kelimesiyle örtüşmektedir.

Kut

Kut/Kud kökünden türemiş olup “temizlik” anlamına geldiği kabul edilir. Farsça Hüda kelimesinin dönüşmüş biçimi olduğu öne sürülse de aslı Türkçe “kut” (kutsallık, kutluluk) kökünden türemiştir. Eski Türk idari sisteminde “kut” siyasi güç, iktidar, bereket, hayır demektir. Bu güç hanedan üyelerine de Tanrı tarafından bahşedilmiştir. Babadan oğula kan yoluyla geçer.

Kam

**%90 SORULARI
YAKALAYAN ÖZETLER**

**Özetin devamı
için tıklayınız..**

“Şaman” ve “kam” kelimeleri birlikte kullanılmıştır. Öbür dünya ile beşer arasında şifa vermek amacıyla bağlantı kuran bir vasıta ve dini ayinleri tertip eden kişi olarak ifade edilmiştir. Rivayete göre, Tanrı Ülgen ilk şamana “Senin adın bundan böyle Kam olacak” diyerek adını vermiştir. “Kamlamak” veya “Kammak” fiili şamanlık yapmak ve/veya şaman ayini düzenlemek demektir.